

## NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 12. Gamal engkultúr. Fylke: Nordland  
 Tilleggsspørsmål nr. 5. Herad: Saltdal (Fjotta)  
 Emne: Gamal engkultúr. Bygdelag: Setsa (Tro)  
 Oppskr. av: Naraed Skavels Gard: Sommervold (Skavels)  
 (adresse): Setsa i Salten G.nr. 2 Br.nr. 3

- A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Eigarøynsle  
 B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

## SVAR

1. Jau, vi myttar nok desse nemningar, eng og  
 utslättar, men helst heimmarka, og heimjorda,  
 innmarka om engar kring heimhüsa og eng-  
 on (omljet m (m)), utmarkslätt, stogslätt,  
 fjellslätt om om utslättene.

Etter er velkjent. Det var atlagt åker.  
 Når ein ville ha åkerland gjort om til eng-  
 land, hadde ein siste året landet isass  
 med eit kornslag (bygg eller havre). Landet  
 let ein så ligge og gro til sjölv. Det var  
 då ei etre. Etter-mannet kunne fylgje  
 dette landstykket lenge etter at det var vorte  
 god voll. Det var ikkje så ofte at slik om-  
 legging gjell före seg, så ein fjellmann  
 som Ettervollen, Storetra, Kjellaretra eller  
 Storåkervollen, fjösatta Fjösåkeren (om eng)  
 Storåkeren.

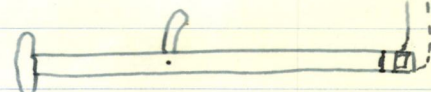
Fjukkeng, og fjukkgras og fasthøy er van-  
 lege nemningar, samleis småhøy, skrapslätt,  
 smågras, lingras, bladgras. "Få engman va  
 da barre onis å trös," sa ein mann her.  
 mös = mose, trös = små turre ristikvister.

Her brukar folk (og har bruka) stiftorv. Berre  
 ein mann bruka langorv för eg kom, og

ingen har tatt etter. Langorvet er uhoively i utmarksslåtta. Det er både for langt og for tungt.



Stuttovu frå sida



Stuttovu frå ovanfra

2. Utslåtten som ein ikkje tenkte å dykke for alvor lå ein ikkje nokre arbeid på. Ein hogg ned dei største buskene til brennsel (om hausten helst) og trøsa (krustene, både dei friske og dei tørre) grov ein av vegen bortimellom tre som stod så tett at det ikkje gjekk an å slå der, eller ned i groper eller kasta det på elva. Det vart ikkje brent. Det vart aldri gjødsel på slike skogslåtter. Eg sådde eingong ein sekk korn. Gjødsel på slik mark, men det løntes og ikkje blom og bringebarris og allsleig i gras tok alt.

3. Ein hadde nok råd med mosen. Om våren straks telen går er mosen så løs i rota at ei vanleg grindharv riv han opp. Men ein lyt legge eit par høvelege kjøppar inn der harva inn millom tindane. Ho blir då mykje beke ein ei vanleg moseharv som blir allfor lett og stutt i tindane.

Det var brukt å samle opp høypjø på låven (löda) om våren og så i ekuland og kauskje og i moseharva jord. Men då det reinste kjøet kom i handelen, slutta folk med dette, enda om dei ikkje kjøpte kjø.

4. Ein grøfta nok både myr og eng, men dei fleste grøftene stod åpne. Vatning var det ikkje tale om.

5. Vi har fått lært vintergjødsel til dei dykke utslåttene. Det gjer andre og. Og det er sikkert gamal skikk. Sjømarfjøs-gjødsel blir brukt på heimjorda så langt ho rekk.

Halve utslåtta gjødsel vi skiftevis med naturgjødsel og kunstgjødsel. Thing 20-30 & sledelass på 7-8 mål, leirjord. Men det er allfor lite.

Heimjorda gjødsel folk sterkt, det er gamal skikk. Dei jekke forholdseis mykje naturgjødsel meddi dei slo så mykje indyrka mark og hadde lite åker. Rett nok hadde dei langt meir åker for hundreårsstiftet enn no. Då hadde kvar gardleigar si mylene. No er her itkje ei ått. Ein har bygdemølle, men i denne gunda er det lite åker, onest berre så ein har ødtkorn av gamal vane.

Det har itkje vore vane å rekne ei viss mengd gjødsel til kvart engstykke. Det tok ein på ångnemål og etter den gjødselmengd og den tid ein hadde rådvele over.

6. Ein hadde sers namm på høi på gjødsel velle: fasthøi, loqras.

7. Berre når ein sette opp sjømarfjos, tok ein omsyn til gjødsel som her brukte.

8. Ein gjødsel helst om hausten eller rettare når haslåtta var gjort, for dermed hindra ein krøtera å beita på sin feig. Det var itkje gjerdar millom feigane, så det var om å gjere å få dekt sin feig godt med gjødsel.

4.

om våren straks snøen gjekk, bar det til "å kare fram". Det gjekk såleis for seg at kvinnfolka tok ei vanleg rive og raka, slo of kare utover og smiltra den snøpre fraña så fins at ho grodde heilt ned i grasrota.

Ein gjøsla nok om våren og, der ein ikkje rakk om høsten eller ikkje hadde gjødse. Av denne grunn ble det ofte gjøsla mykje om våren. Ein rekna det helst for ~~for~~ jamgodt for engja anten det vart gjødsla høst eller vår. Høstgjødsla vart betre nedsmiltra. Vårgjødsla vart titt for turr i vind og sol og laut rakkast velk for å kome fram med ljæen på skillemylvis.

For eit hundre år sidan mykka folk berre brukte på gjødsla. Så tok dei til med tregræfer. Det er no visst ei i garden her enno om ho er å finne. No kan vel vere kring femti år gamal.

9. Det var vanleg å la husedya bite høst og vår på all eng.

Gjødsla dei la på seg vart samlingssamt kare utover. Ja, det hende at dei var bortpå naboen sin teig etter den gjødsla eins eigne dyp la på seg. Men dette vart omtala som overdriven gierugskap.

10. Engbite er no sett på som ein uring, men det er vant å kome heilt bort fra det. Omslag i synet dette bitet kom for ca. 40 år sidan.

2791

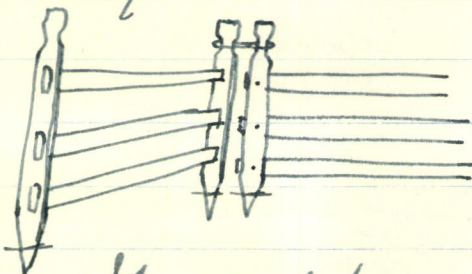
11. Sjä 9. Reidskapen var rive.

12. For <sup>60-70</sup> ~~50-60~~ år sidan bruka ikkje folk so-  
marpis. Dei hadde grindar som dei sam-  
la kretura i for natta. Desse vart flutt  
bortetter marka. ("Grindgå")

13. Sjä 12. I "vargtida" hadde dei grindhus  
at gjetaren som laut valte tuskapen både  
natt og dag. Det stod på omiar og kunne  
fluttast. Det var visst ikkje brukt her i  
grunda.

14. Grindar.

Fire, seks eller fleira grinda vart sett  
saman så dei stude kvarandre utan ser-  
lege skoring.



Standard-type på grindar. Dei var  
noko ledbar og brautst ikkje så lett sind.

15. Sjä 13.

16. Sjä 13.

17. Vi har eit ord "gjetaböt" eller "gjetamaböt".  
böt = bite, ein flatbrösteiv fasmurd og i-  
hoplagt. Det er muley at dei fekk denne  
"böten" når dei kom heim med tuskapen,  
men det er sist at dette var wauky mat at  
gjetaren.

18. Nei.

19. "Grisen, Arad" som ein best. "Tra" var gjødsel. Det er omlyt at det kjem frå grinstida da dyra trødde og trakk i gjødsla.

20. Fuga seterdrift her i grunda. Fjorne stader i bygda er seterdrifta på oppvev.

21. Det vart mykje gjøsla med torstehovud og rygger som vart tatt med frå vinterfiske.

Fjorne brukte stappe eit hol i marka med spettet og så pakke fiskerhovudet med i, sameleis i dei ryggene sette rett med i marka.

~~Alle småsies kantar innover for landet  
overvåren, strødderhorintoverranga~~

Tang har vore mytta, men ikkje mykje, og så hadde dei vissely ikkje råd til å gjødsle med. Småsida mytta dei til jøis.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING  
ADR. NORSK FOLKEMUSEUM  
BYGDØY

Nordl.  
Saltedal  
(Tjøllø) Setra

2775

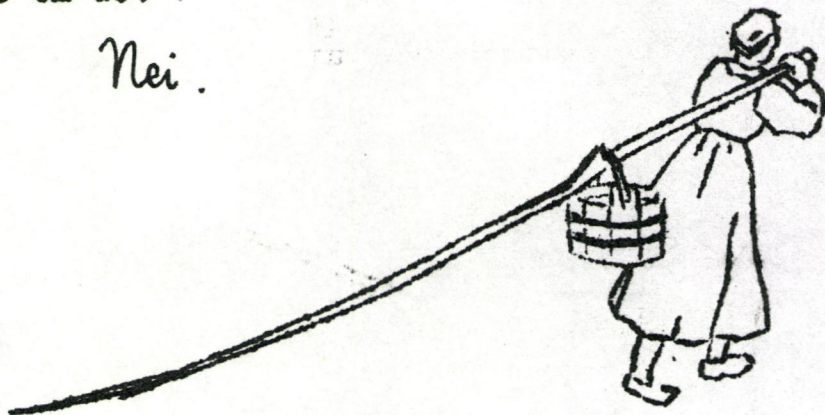
Ver gild og skriv svaret med blyant på same ark.

Tilleggsspørsmål til nr. 5 Vannbøring.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

I Tinn i Telemark har ein for eit par mannsaldrar sidan bore vatn på ei lang stong. Ein bar den eine enden over aksla, den andre enden drog ein etter seg på marka. Taret hekk på stonga bak ryggen at den som bar (drog). Ein liten mothake på stonga gjorde at handtaket på bøtta ikkje gleid. Stonga var såpass mjuk at vatnet ikkje skvampa over. Utanom denne opplysninga kjenner ein no denne metoden berre frå Värmland i Sverige. Det kan henda at det tidlegare har vore meir vanleg å bera vatn på denne måten. Hugsar nokon i Dykkar bygd noko om det ?

Nei.



Tilleggsspørsmål til nr. 12.

Finst det noko opplysning om at ein brukar eller har bruka fiskebein og fiskehovud til brensel ? Nei.

Har ein bruka kumøkk til brensel ? Nei.

Høygryde.

Det er lenge sidan eg sendte svar, men no skal det bli.

Med helsing  
Tjømør

Harald Skarvøys.